

Uusi puheenjohtaja ja skeptisen ajattelun tärkeys

VUODEN 2023 SYYSKOKOUKSESSA minut äänestettiin Skepsis ry:n uudeksi puheenjohtajaksi, kiitän luottamuksesta. Otan aseman vastaan suurella kunnioituksella Skepsistä ja sen historiaa kohtaan, ja kiitän vielä kerran edeltäjäni **Otto J. Mäkelää** erinomaisista vuosista yhdistyksen johdossa, kuten myös **Paula Heinosta** korvaamattoman tärkeästä sihteerin työstä. Pidämme Skepsiksen mukana maailman menossa, tuomme esiin tieteellistä maailmankuvaa, taitelemme harhaanjohtavaa tietoa vastaan ja kannustamme rakentavaan keskusteluun vaikeistakin aiheista.

Erilaisten skeptikoille tutujen tapahtumien ja keskustelujen yhteydessä minulta kysytään usein ”eivätkö skeptikot usko mihinkään” tai ”mihin te skeptikot sitten uskotte”. Olen vuosien aikana tottunut vastaamaan kahdella tavalla. Uskomme siihen, että luontoa ja erilaisia luonnossa esiintyviä ilmiöitä pystyy parhaiten ymmärtämään ja ennustamaan tieteellisten menetelmien kautta. Aina atomien rakenteesta metsien kasvuun, ihmisten käyttäytymiseen ja avaruusrakettien lentoratojen laskemiseen. Tarvittaessa voimme vertailla tieteellisten ja ei-tieteellisten menetelmien tuottamia tuloksia, jolloin ”uskomme” on aika helppo perustella.

Varsinkin tieteen ennustusvoima tulee monille uutena ulottuvuutena asioiden pohtimisessa. Sitä pidetään helposti itsestäänselvyytenä tai sitä ei ole ikinä edes tullut ajateltua kunnolla. Ja onhan se omalla tavallaan kiinnostavaa, että tiede onnistuu niin usein ja niin vakuuttavilla tavoilla siinä, missä ”varsinaiset” ennustajat eivät mainospuheistaan huolimatta onnistu. He voivat olla kokeneita tulkitsemaan ihmisiä (varsinkin asiakkaitaan) jollain kapealla saralla, mutta mistään sen kummemmista ennustustaidoista ei voi puhua.

Tämä johtaa parhaimmillaan antoihin keskusteluihin tieteen luonteesta ja sen käyttökelpoisuudesta eri tilanteissa. Vastaukseni sisältää myös uskomuksen siitä, että meillä ylipäätään on olemassa yhteinen todellisuus, mitä voidaan havainnoida objektiivisesti. Tämänkin ovat eräät keskustelukumppanit haastaneet, jotkut lukeneemalta pohjalta filosofisesti ja jotkut siltä istumalta improvisoiden.

Toinen vastaukseni avaa skeptistä asennetta maanläheisellä tavalla. Skeptiseen ideaaliin kuuluu avoin mie-

li erilaisia tosiasiaväitteitä kohtaan. Skeptikolla tulee aina olla kyky ja halu muuttaa vahvimpiaakin kantojaan ja näkökulmiaan, jos esitetty todistusaineisto tai argumentit johtavat siihen. Skeptikko tuntee kiitollisuutta saadessaan uutta tietoa, mikä muuttaa hänen käsityksiään tai uskomuksiaan lähemmäksi todellisuutta. Utelias ja tiedonhaluinen henkilö toimii monesti tällä tavalla luonnostaan, ja näiden piirteiden huomaan yhdistävän monia skeptikkoja yleisemminkin. Tätä asennetta ja ideaalia haluan edistää omalta osaltani myös Skepsis ry:n puheenjohtajana.

TASAPAINOILUA TIEDONKERUUN JA YMMÄRRYKSEN VÄLILLÄ

JOISTAIN ASIOISTA tieteellistä dataa on vaikeampaa tai monimutkaisempaa kerätä kuin toisista, ja erilaisten tiedonkeruumenetelmien välillä on luotettavuuseroja myös tiedemaailman sisällä. Skeptikko pyrkii suhteuttamaan omien käsitystensä ja mielipiteidensä vahvuuden sisäistämänsä todistusaineiston vahvuuteen.

Haasteensa tähän tuo se, että harva ihminen on itse minkään alan huippuasiantuntija, tai varsinkaan useamman alan, eikä todistusaineiston vahvuuden arviointi ole aina helppoa. Tieteellinen teksti voi olla monelle tieteestä kiinnostuneelle harrastelijalle lähes mahdotonta sisäistää. Laajemmasta yleisöstä puhumattakaan.

Käytän usein kuvitteellista esimerkkiä havainnollistamaan, miten kaukana suuresta yleisöstä tieteellinen tieto monin paikoin on. Valitaan satunnaisesti sata työikäistä ihmistä, jaetaan heidät kahteen yhtä suureen ryhmään ja annetaan molemmille ryhmille yksi teoreettisen fysiikan esitelmä keskimääräistä haastavammasta aiheesta. Toiselle ryhmälle professori esitelmöi asian kuten se oikeasti ymmärretään ja opetetaan. Toiselle ryhmälle professori esitelmöi samasta aiheesta uskottavalla esitystavalla puhdas- ta hevonkukkaa, mahdottomia konsepteja jne. käyttäen teoreettisen fysiikan termejä ja keksien lennosta omiaan.

Arvaukseni lopputuloksesta: Molempien ryhmien osallistujat uskoisivat saaneensa erittäin pätevää opetusta teoreettisesta fysiikasta, vain hyvin harvoilla soraaänillä.

HYPPÄISIKÖ SITÄ TÄNÄÄN VAIKKA KUUHUN?

NEW AGE -GURUT JA MUUT vastaavat hyödyntävät ihmisten kyvyttömyyttä erottaa oikeaa tietoa ja keksittyä tietoa. He käyttävät monesti tieteestä kaapattuja termejä oman palvelun ja tuotteensa markkinoinnissa ja myymisessä. Suosikkeja ovat etenkin ”energia” ja ”kvantti”. Tieteellä on uskottava imago ja vaihtoehtopiireissä sitä hyödynnetään usein ymmärtämättä alkuunkaan esitettyjen virheiden suuruusluokkaa. Meediat, energiaparantajat ja muut vastaavat keksivät päästään mystisiä merkityksiä, määritelmiä ja yhteyksiä tieteestä tutuille termeille, vaikka oikeasti niillä ei ole mitään tekemistä tieteestä lainatun, ja sillä ratsastavan, käsitteen kanssa.

Vertaus ei ole täydellinen, mutta ihminen, joka väittää pystyvänsä hyppäämään Maan pinnalta Kuuhun, on käytännössä lähempänä totuutta tai vähintäänkin yhtä lähellä sitä kuin henkilö, joka väittää pystyvänsä kana-voimaan mystisiä ”energioita”. Mystisen ”energian” olemassaolosta ei ole ylipäätään minkäänlaista vakavasti otettavaa näyttöä, puhumattakaan sen hallitusta ”kanavoinnista”. Maasta Kuuhun ponnistaja sentään irtoaa hetkeksi muutamia senttejä Maan pinnan päältä, ja ihmisten ponnistusvoimilla on eroja keskenään. Väitteisiin liittyvän virheen kokoluokka on molemmissa tapauksissa melkoisen suuri, ja ansaitsee skeptisen huomion.

Energiaparantajat, homeopaatit ja henkien kanssa kommunikoijat kuitenkin esittävät tämän kokoluokan väitteitä samaan tapaan kuin puhuisivat kaupassa käynnistä tai kissojen ruokkimisesta. Jokapäiväistä hommaa.

MEDIAN VASTUU MIELIPIDEVAIKUTTAJANA

MEDIAALLA ON SUURI VAIKUTUS kansalaisten ymmärryksen ympäröivästä maailmasta ja siihen, miten asioihin ylipäätään suhtaudutaan. Jopa isoimpien valtavirtamedioiden tasolla skeptikko törmää turhan usein vasta alustavassa vaiheessa olevien tieteellisten tutkimusten tai projektien esittelyyn suhteettoman optimistisella tavalla tai mm. täysin virheellisiin kuvauksiin eri energiamuotojen turvallisuusprofiilista.

Liian yleisiä ovat myös harhaanjohtavat tai virheelliset kuvaukset todellisen elämän tapahtumista tai jonkun henkilön sanomisista, mitkä jokainen julkiseen alkuperäismateriaaliin tutustunut henkilö tietää oikeasti olevan toisin. Joskus tähän johtaa toimittajan ideologinen tausta, joskus heikko ammattitaito ja joskus molemmat yhdessä. On myös hyvä pyrkiä hahmottamaan, mistä ideologisista lähtökohdista eri mediatilat uutisoivat tapahtumia ja minkälaisia vinoumia tämä voi aiheuttaa tiedonvälitykselle.

Mitä useammin ja mitä merkittävämmissä asioissa selviä ongelmia havaitaan, sitä vähemmän ihmiset enää luottavat perinteiseen mediaan. Teknologian kehityksen myötä sosiaalinen ja vaihtoehtoinen media on noussut monin paikoin perinteisen median ohi ihmisten jokapäiväisenä tiedon lähteenä. Näissä medioissa laadunvalvonta on vasta lapsen kengissä, joten virheelliseen tietoon liittyvät riskit siirtyvät entistä enemmän kuluttajalle itselleen.

Tekoälyn kehitysvauhti tulee vaikeuttamaan tilannetta päivä päivältä. Nyt jo pystytään luomaan aidon näköi-

siä ja kuuloisia videoita julkisuuden ihmisistä puhumassa juuri sitä mitä videon tekijä on kotikoneeltaan ohjelman sisään kirjoittanut.

Kriittistä ajattelua kannattaa kohdistaa sekä perinteiseen että sosiaaliseen mediaan ja se kannattaa tehdä varsinkin asioissa, joita pitää itselleen tärkeinä ja joilla voi olla suuria vaikutuksia omaan elämään ja tekemiinsä valintoihin.

SKEPSIKSEN ROOLI?

KOKO TÄMÄN KUVION HELPOTTAMINEN on mielestäni yksi Skepsiksen päätehtävistä. Meidän tulee seurata ja tehdä yhteistyötä asiantuntevien tieteentekijöiden kanssa, joilla on kyky ilmaista tieteellisiä konsepteja ymmärrettävällä tavalla suuren yleisön tarpeisiin.

Yhtä lailla meidän tulee seurata perinteisessä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa mielipidevaikuttamista. Misinformaatio ja disinformaatio ulottuu kaikkialle aina tiedemaailman aiheista, tekoälyyn, yhteiskunnallisiin asioihin ja ihmissuhteisiin. Kaikkiin näihin löytyy myös tieteellisiä näkökulmia sekä tapoja soveltaa kriittistä ajattelua ja skeptisyyttä. Skepsis tulee täyttämään näitä saappaita entistä useammin.

Skepsiksen tulee myös vastustaa kaikenlaista hiljentämisen kulttuuria sekä luoda ja vahvistaa positiivista keskustelukulttuuria. Emme halua nähdä kehityssuuntaa, missä yhteiskunnallisesti herkkiä aiheita käsittävistä tieteellisistä tutkimuksista ei uskalleta kirjoittaa tai edes puhua ”huonon ihmisen” leiman tai työtehtävien ja sosiaalisten suhteiden menettämisen pelossa.

Ei voi olla myöskään niin, että esimerkiksi feminismin vahvasti liittyvien aiheiden (naisen euro, patriarkaatti jne.) asiallinen kritisointi tekee kritiikin esittäjästä naisvihaajan, ja keskustelu tukahdutetaan sillä. Tämä ei yksinkertaisesti ole rakentavaa keskustelua. Jokaisen kannattaa keskittyä itse asiassisältöön, eikä tuon tyylisiin taktiikoihin.

Oma mielipiteeni on se, että keskusteluyhteiskuntana meillä on varaa nostaa yleistä ja yhteistä tasoa vielä paljon. Muutoksessa parempaan auttaa aina mallikelpoiset edelläkävijät. Pidetään itse yllä keskustelun korkeita standardeja ja tuetaan itsestäänselvästi kaikkia muita, jotka uskaltavat ja osaavat rakentavalla tavalla nousta yhteisön asettaman joukkopaineen yläpuolelle.

Jos uskomme, että meillä on parempaa tietoa tai hyviä näkökulmia aiheesta kuin aiheesta, niin puhkaistaan kupla ja kerrotaan se ääneen tai kirjoitetaan siitä lehteen. Ja tehdään se sitä suuremmalla syyllä, jos tukenamme on vahvaa tieteellistä näyttöä, eivätkä muut uskalla puhua asiasta. Skeptisen avoimella mielellä olemme aina valmiita muokkaamaan mielipiteitämme parempien argumenttien edessä.

Tällä asenteella koko keskustelukulttuurin haitalliset piirteet vähenevät merkittävästi keskustelu keskustelulta, ja myös erimielisyyksistä tulee kevyempiä käsitellä, koska osapuolien tavoitteena on uuden oppiminen, eikä keskustelun ”voittaminen” henkilönä tai ideologiana. Avoimella, sallivalla ja rehellisellä keskustelulla on suuri voima erilaisten ihmisten yhdistämisessä.

Skepsiksen uutena puheenjohtajana yritän luoda tämän henkistä kulttuuria entistä vahvemmaksi Skepsiksen kaikessa toiminnassa.